

بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کاهش هزینه نمایندگی ناشی از مدیریت سود تعهدی

تاریخ دریافت: ۹۶/۴/۲۹

تاریخ پذیرش: ۹۶/۷/۲۹

احسان قدردان^۱

خسرو فغانی ماکرانی^۲

دلکش قریشی نیا^۳

شهین شاهمرادی^۴

چکیده:

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی به عنوان یکی از مکانیزم‌های کلیدی حاکمیت شرکتی با مدیریت سود مبتنی بر اقدام تعهدی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این پژوهش از معیارهای وجود کمیته، اندازه کمیته، استقلال کمیته و تخصص مالی اعضای کمیته به عنوان ویژگی‌های کمیته حسابرسی، و از مدل تعدیل شده جونز به عنوان معیار مدیریت سود تعهدی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش ۱۸۸ شرکت و دوره سه ساله مطالعه، سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۴ را در بر می‌گیرد. نتایج آزمون فرضیه‌ها بر اساس مدل رگرسیونی چندگانه حاکی از آن است که بین اندازه کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی رابطه مثبت و معنادار، و بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه معکوس و معناداری برقرار است. در عین حال، بین وجود و استقلال کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری مشاهده نگردید. **کلمات کلیدی:** کمیته حسابرسی، حاکمیت شرکتی، مدل تعدیل شده جونز، مدیریت سود تعهدی.

۱- مربی گروه حسابداری دانشگاه پیام نور، ایران (نویسنده مسئول) (e.gh.pnu@gmail.com)

۲- دانشیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ساری، ایران

۳- کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه پیام نور، بهشهر، ایران

۴- کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه پیام نور، بهشهر، ایران

□ مقدمه

رشد اقتصادی در هر کشوری به سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی وابسته است. وقوع تقلب‌های مالی، موجب کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی شده و مانع رشد اقتصادی جامعه می‌شود. از طرفی، پایه و اساس اتخاذ تصمیمات سرمایه‌گذاری، ارائه اطلاعات مالی مربوط و قابل اتکاء است. اما برخی از شرکت‌ها به ظاهرسازی یا دستکاری داده‌های اطلاعاتی که تصویر مطلوبی از وضعیت مالی شرکت گزارش نمی‌کند، می‌پردازند. (بنسال و شارما^۵، ۲۰۱۶). سود گزارش شده از جمله اطلاعات مهمی است که در هنگام تصمیم‌گیری توسط افراد در نظر گرفته می‌شود (دی‌چو، جی و شرنده^۶، ۲۰۱۰). تحلیلگران مالی عموماً سود خالص گزارش شده حسابداری را متفاوت از سود اقتصادی می‌دانند به این دلیل که احتمال دستکاری سود (مدیریت سود) توسط مدیران وجود دارد. بنابراین، وجود کمیته‌ای مستقل در شرکت همانند کمیته حسابرسی، به عنوان یکی از ارکان نظام حاکمیت شرکتی، برای کنترل مداوم چنین فعالیت‌هایی ضروری است (بنسال و شارما، ۲۰۱۶).

کمیته حسابرسی یکی از مهم‌ترین کمیته‌های تخصصی هیئت مدیره محسوب می‌شود که موجب تقویت، سلامت و کیفیت گزارشگری مالی می‌شود (جامعی و رستمیان، ۱۳۹۵). از دیدگاه تئوری نمایندگی، کمیته حسابرسی مهم‌ترین نقش را در کاهش مشکلات نمایندگی بازی می‌کند (زهرا و پیرس^۷، ۱۹۸۹). ویژگی‌های کمیته حسابرسی از قبیل اندازه، استقلال، تخصص مالی اعضای کمیته و تعداد جلسات برای اثر بخشی کمیته حسابرسی اهمیت زیادی دارد. مطالعات پیشین اظهار داشتند که ویژگی‌های واقعی کمیته حسابرسی برای اثر بخش بودن کمیته در انجام وظایف حیاتی می‌باشد (سماها، خلیف و حسینی^۸، ۲۰۱۵؛ الزبان و سوان^۹، ۲۰۱۵؛ عثمان، اسحاق، عارف و عبدل^{۱۰}، ۲۰۱۴). باتوجه به مطالب بیان شده و همچنین، با توجه به این که مدیریت سود موجب برداشتهای نادرست استفاده کنندگان از این مهم‌ترین منبع اطلاعاتی حسابداری می‌شود و در نهایت، به اتخاذ تصمیمات نادرست آنان می‌انجامد، در پژوهش حاضر سعی شده است به این موضوع پرداخته شود که آیا شرکت‌هایی که از یک کمیته حسابرسی قوی و کارآمد به عنوان یکی از مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی بهره می‌گیرند، مدیریت سود آن‌ها کاهش پیدا می‌کند و این کاهش سبب اتکاپذیری به سود گزارش شده آن‌ها می‌شود؟ در ایران به دلیل نوظهور بودن قوانین مربوط به الزام وجود کمیته حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، تحقیقات تجربی اندکی انجام شده است. در واقع پژوهش حاضر تلاش می‌کند اثر کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن (وجود، استقلال، اندازه و تخصص کمیته حسابرسی) را بر مدیریت سود مبتنی بر اقدام تعهدی اختیاری بررسی کند.

5- Bansal & Sharma

6- Dechow, Ge & Schrand

7- Zahra, S.A., & Pearce

8- Samaha, Khlif & Hussainy

9- Alzeban & Sawan

10- Othman, Ishak, Arif & Abdol

بنابراین، در ادامه ابتدا مبانی نظری و پیشینه پژوهش ارائه می‌گردد و به دنبال آن فرضیه‌های پژوهش، نحوه آزمون فرضیه‌ها و جامعه و نمونه آماری پژوهش توضیح داده می‌شود و در قسمت پایانی نیز، یافته‌ها و نتایج پژوهش بیان می‌شود.

□ مبانی نظری پژوهش

مدیریت سود

بر اساس نظریه نمایندگی، در قرارداد میان مدیران و سهامداران، سود حسابداری به عنوان مهم‌ترین شاخص عملکرد اقتصادی تلقی می‌شود که محصول فرایند حسابداری مالی است و برای مقاصد مختلفی نظیر طرح‌های جبران خدمات مدیریت و ارزیابی وظیفه مباشرت مدیریت، نقش اساسی بازی می‌کند. بنابراین با توجه به اهمیت سود حسابداری و نقش تعیین کننده آن در شرایط وجود قرارداد میان مدیران و سهامداران، این فرض قوت می‌گیرد که به دلیل وجود تضاد منافع، مدیران کیفیت سود را تحت تأثیر قرار می‌دهند و این به معنای مدیریت سود است (باغومیان، محمدی و طاهری، ۱۳۹۶). تئوری نمایندگی اثبات می‌کند که مدیران برای افزایش منافع، می‌کوشند اخبار بد مربوط به شرکت را پنهان کنند و اخبار خوب را به سرعت گزارش دهند. در صورت زیاد بودن هزینه‌های نمایندگی، این خطر وجود دارد که محافظه کاری در گزارشگری مالی کاهش یافته و پدیده مدیریت سود گسترش یابد (موسوی شیری، پیشوایی و خلعت بری، ۱۳۹۵). افزایش رکود اقتصادی، شرکت‌هایی را که وضعیت مالی خوبی ندارند، وادار می‌کند که اقدام به مدیریت سود بیشتری کنند (ایتریدیس و دیمیتراس^{۱۱}، ۲۰۱۳). همچنین گارسیا لارا، گارسیا اسما و نئوفیتو^{۱۲} (۲۰۰۹) معتقدند که شرکت‌های درگیر بحران‌های مالی بیشتر به مدیریت سود روی می‌آورند. به طور کلی مدیریت سود زمانی اتفاق می‌افتد که مدیریت در تلاش است تا تصویر مناسب تری از شرکت برای ذینفعان ارائه دهد، زیرا انتظار می‌رود این تصویر بر منافع مدیران تأثیر مستقیم و یا غیر مستقیم داشته باشد (استروبل^{۱۳}، ۲۰۰۹).

□ ویژگی‌های کمیته حسابرسی و مدیریت سود

وجود کمیته حسابرسی

استقرار کمیته حسابرسی از مهم‌ترین سازو کارهای حاکمیت شرکتی محسوب می‌شود. اهمیت نقش این کمیته تا آنجاست که قوانین حاکمیت شرکتی نیز بر این موضوع صحه گذاشته‌اند. به عنوان نمونه، براساس بخش ۳۰۱ قانون ساربینز آکسلی^{۱۴} (۲۰۰۲)، شرکت‌های سهامی عام ملزم به داشتن کمیته حسابرسی شده‌اند. در گزارش کدبری نیز لزوم وجود کمیته حسابرسی تأیید شده

11- Iatridis & Dimitras

12- Garcia Lara, Garcia Osmá & Neophytou

13- Strobl

14- The Sarbanes–Oxley Act of (2002)

است (گرین^{۱۵}، ۲۰۱۳). این کمیته وظیفه نظارت بر فرایند تهیه گزارش‌های مالی را بر عهده دارد. بررسی گزارش‌های دوره ای، بررسی کفایت نظارت‌های داخلی مربوط به گزارش‌های مالی، ارزیابی عملکرد حسابرسان مستقل، نظارت بر انطباق فعالیت‌های واحد تجاری با الزامات قانونی و شناسایی ریسک‌های موجود در برنامه‌های مورد نظر مدیریت از سایر وظایف این کمیته است. از دیدگاه تئوری نمایندگی، تشکیل کمیته حسابرسی ابزاری برای کاهش هزینه‌های نمایندگی و بهبود کنترل داخلی و وسیله اثربخش برای بهبود روابط نمایندگی است (سلیمانی و مقدسی، ۱۳۹۳). همچنین، وجود کمیته حسابرسی علاوه بر ارتقای سطح کیفی مکانیزم حاکمیت شرکتی می‌تواند باعث افزایش کیفیت گزارشگری مالی شود (سان، لن و لئو^{۱۶}، ۲۰۱۴). در ضمن، وجود این کمیته می‌تواند به افشای صورت‌های مالی طبق استانداردهای پذیرفته حسابدارای و بهبود سلامت مالی شرکت‌ها کمک شایانی بنماید (آمر، ایمان و شاهاتا^{۱۷}، ۲۰۱۴؛ بنسال و شمارا، ۲۰۱۶). در صورتی که شرکتی کمیته حسابرسی ندارد، باید دلایل عدم وجود این کمیته را در گزارش‌های سالانه خود توضیح دهد و نیاز وجود چنین کمیته ای را برای دوره مالی بعد تبیین نماید (سلیمانی و مقدسی، ۱۳۹۳).

□ اندازه کمیته حسابرسی

اگر چه هیچ اندازه دقیقی برای کمیته حسابرسی در نظر گرفته نشده است، ولی بیشتر مطالعات قبلی و الزامات قانونی نشان می‌دهد که کمیته حسابرسی باید دارای سه تا پنج عضو، و ترجیحاً از اکثریت مدیران مستقل تشکیل شده باشد (ابوت، پارکر و پترز^{۱۸}، ۲۰۰۴). طرفداران تئوری نمایندگی استدلال می‌کنند که افزایش اندازه کمیته حسابرسی باعث از بین رفتن توابع کنترل و نظارت می‌شود (سولتانا، هارجیندر و واندر^{۱۹}، ۲۰۱۴). همچنین، کمیته حسابرسی با تعداد اعضای بیشتر منجر به ایجاد بحث‌های غیر ضروری و تأخیر در تصمیم‌گیری و شکل‌گیری ارتباطات ضعیف‌تر می‌گردد (لین، شیائو و تانگ^{۲۰}، ۲۰۰۸). در مقابل، نتایج برخی تحقیقات حکایت از رابطه مستقیم و معنادار بین اندازه کمیته حسابرسی و وظیفه نظارتی این کمیته و به دنبال آن، افزایش عملکرد شرکت دارد (وافیس^{۲۱}، ۲۰۰۵؛ عثمان، اسحاق، عارف و عبدل، ۲۰۱۴). اندازه کمیته حسابرسی به عنوان یکی از ویژگی‌های تأثیرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی در نظر گرفته می‌شود (پراویت، اسمیت و وود^{۲۲}،

15- Green

16- Sun, Lan & Liu

17- Amer, Aiman & Shehata

18- Abbott, Parker & Peters

19- Soltana, Harjinder & Vander

20- Lin, Xiao & Tang

21- Vafeas

22- Prawitt, Smith & Wood

۲۰۰۹). چوی، جن و پارک^{۲۳} (۲۰۰۴) و یانگ و کریشنان^{۲۴} (۲۰۰۵) دریافتند که کمیته حسابرسی بزرگ‌تر با مدیریت سود ارتباط دارد. در حالی که، ویسواناتان^{۲۵} (۲۰۰۸) معتقد است که اندازه کمیته حسابرسی هیچ تأثیری بر مدیریت سود واقعی ندارد.

□ استقلال کمیته حسابرسی

کمیته حسابرسی برای این که بتواند اثربخش عمل کند، باید مستقل از واحد اقتصادی باشد. برای حفظ استقلال، اعضای کمیته حسابرسی باید از بین مدیران غیر موظف یا خارج از سازمان انتخاب شوند. مدیرانی که ارتباط آن‌ها با واحد اقتصادی به گونه‌ای نیست که به استقلال آن‌ها خدشه ای وارد شود (لاری دشت بیاض و اورادی، ۱۳۹۵). طرفداران تئوری نمایندگی استدلال می‌کنند که کمیته حسابرسی با دارا بودن درصد بالاتری از مدیران خارجی (غیرموظف)، در انجام نقش‌ها و مسئولیت‌های خود، کمتر با خط مواجه می‌شود (صالحی، اورادی و سالاری فورگ، ۱۳۹۵). از طرفی، منافع استقلال کمیته تنها زمانی حاصل می‌شود که تمام اعضای کمیته مستقل باشند (برانسون، کارسلو، هالینورث و نل^{۲۶}، ۲۰۰۹). همچنین استقلال کمیته حسابرسی به عنوان یکی از ویژگی‌های ضروری و تأثیرگذار بر اثر بخشی کمیته حسابرسی به کاهش تقلب‌های مالی و افزایش عملکرد مالی در یک شرکت کمک می‌کند (امیر، رملی و زکریا^{۲۷}، ۲۰۱۰؛ بنسال و شارما، ۲۰۱۶). ابوت، پارکر و پترز^{۲۸} (۲۰۰۲)، معتقدند که استقلال کمیته حسابرسی با مدیریت سود رابطه معناداری دارد. همچنین، نورمن، موحد و تاکیا^{۲۹} (۲۰۰۶) دریافتند که وجود یک کمیته کاملاً مستقل، رویه‌های مدیریت سود را کاهش می‌دهد. ولی گوش، مارا و موون^{۳۰} (۲۰۱۰) و چن و ژانگ^{۳۱} (۲۰۱۲) رابطه معناداری بین استقلال کمیته حسابرسی و معیارهای مدیریت سود مشاهده نمودند.

□ تخصص مالی کمیته حسابرسی

منظور از تخصص مالی کمیته حسابرسی طبق تعریف سازمان بورس و اوراق بهادار تهران عبارتست از مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه ای ملی یا معتبر بین المللی در امور مالی (حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصاد و سایر رشته‌های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی) همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورت‌ها و گزارش‌های مالی و کنترل داخلی حاکم بر گزارشگری مالی (جامعی و رستمیان،

-
- 23- Choi, Jeon & Park
  - 24- Yang & Krishnan
  - 25- Visvanathan
  - 26- Bronson, Carcello, Hollingsworth & Neal
  - 27- Ameer, Ramli & Zakaria
  - 28- Abbott, Parker & Peters
  - 29- Norman, Mohid & Takiah
  - 30- Ghosh, Marra & Moon
  - 31- Chen & Zhang

۱۳۹۵). نبود اعضای با تخصص مالی در کمیته حسابرسی باعث افزایش احتمال رخداد اشتباه و تقلب مالی می‌شود (ابوت، پارکر و پترز، ۲۰۰۲). کمیته حسابرسی با حداقل یک کارشناس مالی می‌تواند مدیریت سود تعهدی را به طور موثرتر، نسبت به کمیته‌های حسابرسی که فاقد تخصص مالی‌اند، کنترل نماید (دالیوال، نایکر و نوویس^{۳۲}، ۲۰۱۰).

□ پیشینه تجربی پژوهش

سانچز و مکا^{۳۳}(۲۰۱۷) در پژوهش خود در بین ۱۵۹ بانک از کشورهای مختلف در بازه زمانی ۲۰۰۴-۲۰۱۰ دریافتند که حضور اعضای با تخصص مالی در کمیته حسابرسی در کاهش خطر ورشکستگی بانک‌ها مؤثر است. همچنین، زمانی که مقررات و کنترل داخلی بخش بانکی ضعیف باشد این حضور در کمیته حسابرسی مهم تر می‌شود. حبیب و حیویان^{۳۴}(۲۰۱۶) دریافتند که اعضای موظف هیئت مدیره بر رابطه کمیته حسابرسی و مدیریت سود واقعی اثر مثبت دارد، و این اثر در مورد مدیران موظف دارای مشکل در ارائه گزارشگری متقلبانه برجسته تر است. الزبان و ساوان^{۳۵}(۲۰۱۵) معتقدند که اجرای پیشنهادهای کنترل داخلی با وجود کمیته حسابرسی امکان پذیر است. استقلال و تخصیص کمیته حسابرسی نقش زیادی در اجرای پیشنهادهای کنترل داخلی خواهد داشت. سولتانان^{۳۵}(۲۰۱۵) نیز معتقد است که رابطه معناداری بین تخصص مالی کمیته حسابرسی با محافظه کاری اندازه گیری شده از طریق سود و اقلام تعهدی وجود دارد. پراویت، اسمیت و وود^{۳۶}(۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی پرداختند. آن‌ها از معیارهایی همچون تجربه، گواهینامه حرفه‌ای، آموزش، ساختار گزارشگری و اندازه کمیته حسابرسی برای ارزیابی کیفیت کار کمیته حسابرسی استفاده نمودند آن‌ها نشان دادند که کیفیت کار کمیته حسابرسی داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها تأثیر دارد. آن‌ها نشان دادند داشتن گواهینامه حرفه‌ای و اندازه کمیته حسابرسی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر کیفیت گزارشگری مالی دارد. باکستر و کوتر^{۳۶}(۲۰۰۹) در پژوهش خود رابطه بین شکل گیری کمیته حسابرسی، استقلال و تخصص مالی و اندازه و فعالیت و چرخش اعضاء کمیته حسابرسی را با مدیریت سود تعهدی مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاکی از آن بود، که مدیریت سود با شکل گیری کمیته حسابرسی کاهش می‌یابد. ولی بین سایر ویژگی‌های مورد بررسی کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه ای یافت نشد. ویسواناتان^{۳۷}(۲۰۰۸) با استفاده از داده‌های قبل از تدوین قانون ساربنز-اکسلی به بررسی ارتباط بین مدیریت سود واقعی و سه ویژگی کمیته حسابرسی از جمله: استقلال کمیته حسابرسی، اندازه کمیته حسابرسی و تعداد دفعات جلسه کمیته حسابرسی پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که

32- Dhaliwal, Naiker & Navissi

33- Sanchez & Meca

34- Habib & Bhuiyan

35- Soltana

36- Baxter & Cotter

دفعات جلسه کمیته حسابرسی ارتباط منفی با مدیریت سود واقعی دارد و همچنین دریافت که اندازه کمیته حسابرسی و استقلال کمیته حسابرسی ارتباطی با سه معیار مدیریت سود واقعی ندارند. کلین^{۳۷} (۲۰۰۲) با بررسی رابطه بین مدیریت سود تعهدی و استقلال کمیته حسابرسی در شرکت‌های آمریکایی دریافت که شرکت‌هایی با اعضاء مستقل کمتر در هیئت مدیره و کمیته حسابرسی، مدیریت سود بیشتری دارند.

در ایران نیز پژوهش‌های متعددی در خصوص مدیریت سود انجام شده است. اما بررسی‌ها نشان می‌دهد به دلیل نوظهور بودن قوانین مربوط به الزام وجود کمیته حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، پژوهش‌های اندکی در مورد کمیته حسابرسی مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه به برخی از پژوهش‌های داخلی اشاره می‌شود.

جامعی و رستمیان (۱۳۹۵) طی پژوهشی تأثیر تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی را بر ویژگی‌های سود پیش بینی شده مورد بررسی قرار دادند. یافته‌ها حاکی از رابطه مثبت بین تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با صحت پیش بینی سود و ارتباط منفی بین تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با پراکندگی پیش بینی‌های سود دارد. مهدوی، حسینی و رئیسی (۱۳۹۲) با بررسی رابطه بین ویژگی‌های حاکمیت شرکتی و کیفیت سود پیش بینی شده بوسیله مدیریت به این نتیجه رسیدند که، نقش کمیته حسابرسی بر کیفیت سود پیش بینی شده به وسیله مدیریت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیری ندارد. تختائی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله خود با مروری بر پژوهش‌های انجام شده، تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی را بر بهبود و کیفیت گزارشگری مالی شامل کیفیت سود و مدیریت سود مورد بررسی قرار دادند با توجه به نتایج پژوهش‌های انجام شده، به نظر می‌رسد که باید از طریق اقداماتی از قبیل استقلال کمیته حسابرسی، وجود افرادی با تخصص مالی و حسابداری و حسابرسی در کمیته حسابرسی و افزایش بهبود اثربخشی کمیته حسابرسی به منظور اطمینان از ارائه صادقانه فرایند گزارشگری مالی و گسترش پژوهش‌های انجام شده در زمینه کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن، تاکید بیشتری در زمینه بهبود آثار کمیته حسابرسی بر فرایند گزارشگری مالی انجام گیرد.

□ فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری بیان شده در بخش چاقوب نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر مطرح می‌گردند:

- فرضیه اول-بین وجود کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه دوم-بین اندازه کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه سوم-بین استقلال کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه چهارم-بین تخصص کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد.

□ جامعه آماری، حجم نمونه و روش‌های گردآوری داده‌ها

در این پژوهش جامعه آماری، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. اطلاعات و داده‌های آماری در فاصله زمانی ۱۳۹۱-۱۳۹۴ در نظر گرفته شده و ۱۸۸ شرکت به روش نمونه‌گیری حذفی سیستماتیک بر اساس محدودیت‌های زیر به عنوان نمونه انتخاب گردیده است:

- شرکت قبل از سال ۱۳۹۱ در بورس پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۴ در بورس فعال باشد.
- سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند باشد و طی بازه زمانی تحقیق تغییر سال مالی نداشته باشد.
- داده‌های مورد نظر آن‌ها در دسترس باشند.
- جزو شرکت‌های مالی (مانند بانک‌ها، مؤسسات بیمه، هلدینگ) و شرکت‌های سرمایه‌گذاری نباشند.

روش مورد استفاده جمع‌آوری داده‌ها، روش اسناد کاوی و کتابخانه‌ای است و برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از اطلاعات صورت‌های مالی و یادداشت‌های همراه استفاده شده است. بدین منظور از نرم‌افزارهای تدبیر پرداز (که شامل صورت‌های مالی کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است)، صحرا، دنا، ره‌آوردنویس استفاده شده است. و همچنین از طریق کاوش اینترنتی (سایت رسمی شرکت بورس اوراق بهادار تهران و سایر سایت‌های مربوطه) استفاده شده است.

□ روش شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر با توجه به هدف، کاربردی و طرح آن از نوع شبه تجربی است و با توجه به روش پژوهش، براساس روش‌های توصیفی و همبستگی صورت گرفته است. به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌ها از رگرسیون چند متغیره با به کارگیری داده‌های ترکیبی، ضریب تعیین و الگوی رگرسیون خطی چندگانه استفاده شده است. فرضیه‌های پژوهش با پیروی از مدل سان، لن و لئو (۲۰۱۴) مورد آزمون قرار گرفته‌اند:

مدل (۱):

$$DA_{it} = \beta_0 + \beta_1 AC_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 ACIND_{it} + \beta_4 AC EXPERT_{it} + \beta_5 LN_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 ROA_{it} + \epsilon_{it}$$

که در مدل فوق داریم:

DA: مدیریت سود (متغیر وابسته): در پژوهش حاضر از ارقام تعهدی اختیاری بعنوان شاخصی برای مدیریت سود استفاده شد که براساس مدل تعدیل شده جونز (دیچو، اسلون و سوئینی^{۳۸}، ۱۹۹۵) بصورت زیر محاسبه می‌گردد:

فرمول (۱):

$$\frac{TA_{it}}{A_{i,t-1}} = \alpha_0 \frac{1}{A_{i,t-1}} + \alpha_1 \frac{\Delta REV_{it}}{A_{i,t-1}} + \alpha_2 \frac{PPE_{it}}{A_{i,t-1}} + \epsilon_{it}$$

که در آن:

$TA_{i,t}$: جمع اقلام تعهدی شرکت i در سال t است و این رقم از کسر کردن جریان‌های نقدی عملیاتی از سود قبل از اقلام غیرمترقبه به دست می‌آید.

$A_{i,t-1}$: کل ارزش دفتری دارایی‌های شرکت i در سال $t-1$

ΔREV_{it} : تغییر در درآمد اندازه‌گیری شده با تغییر در فروش آن در سال t نسبت به سال $t-1$

PPE_{it} : ارزش ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات

itf : خطای مدل شرکت i در سال t

ضرایب بدست آمده از فرمول (۱) را در فرمول (۲) به کار برده تا اقلام تعهدی غیراختیاری به شرح زیر برآورد می‌گردد:

فرمول (۲):

$$NDA_{i,t} = \alpha_0 \frac{1}{A_{i,t-1}} + \alpha_1 \frac{(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})}{A_{i,t-1}} + \alpha_2 \frac{PPE_{it}}{A_{i,t-1}}$$

که در آن:

NDA : اقلام تعهدی غیر اختیاری شرکت i در سال t

$REV\Delta$: تغییر در درآمد فروش شرکت i بین سال t و $t-1$

$REC\Delta$: تغییر در حساب‌های دریافتی شرکت i بین سال t و $t-1$

PPE : ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات شرکت i در سال t

و در نهایت اقلام تعهدی اختیاری (DA) پس از تعیین NDA به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$DA_{i,t} = \frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} - NDA_{i,t}$$

AC . وجود کمیته حسابرسی (متغیر مستقل): یک متغیر ساختگی که در صورتیکه شرکت‌ها دارای کمیته حسابرسی باشند برابر با یک (۱) و در غیر اینصورت عدد صفر (۰) خواهد بود (مهدوی، حسینی و رئیسی، ۱۳۹۲؛ ثقفی، بیارزیده و طالبی نجف‌آبادی، ۱۳۹۵). $SIZEAC$. اندازه کمیته حسابرسی (متغیر مستقل): از طریق تعداد اعضای تشکیل دهنده کمیته حسابرسی اندازه‌گیری می‌شود (زمان، محمد و روسینی، ۲۰۱۱؛ لاری دشت بیاض و اورادی، ۱۳۹۵). $ACIND$. استقلال کمیته حسابرسی (متغیر مستقل): اگر شرکت کمیته حسابرسی مستقل داشته باشد عدد یک (۱) و در غیر اینصورت عدد صفر (۰) خواهد گرفت (بذرافشان، حجازی، رحمانی و باستانی، ۱۳۹۴). و یک کمیته زمانی مستقل است که منحصرأ توسط اعضای مستقل و بیرون از شرکت شکل گیرد. $ACEXPERT$. تخصص مالی کمیته حسابرسی (متغیر مستقل): اگر کمیته حسابرسی شرکت‌ها

دارای حداقل یک عضو با تخصص مالی در هر سال در طول دوره ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۴ باشد عدد یک (۱) و در غیر این صورت عدد صفر (۰) می‌گیرد (سازمان بورس و اوراق بهادار، ۱۳۹۱). LN. اندازه شرکت (متغیر کنترل): از طریق لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های شرکت اندازه‌گیری می‌شود (مهدوی، حسینی و رئیسی، ۱۳۹۲؛ لاری دشت بیاض و اورادی، ۱۳۹۵). LEV. اهرم مالی (متغیر کنترل): که از نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها بدست می‌آید (لاری دشت بیاض و اورادی، ۱۳۹۵). ROA. نرخ بازده دارایی‌ها (متغیر کنترل): از سود خالص قبل از اقلام غیر عادی تقسیم بر کل دارایی‌ها اندازه‌گیری می‌شود (سپاسی و اسدی وصفی، ۱۳۹۵).

□ یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

ابتدا جهت تحلیل داده‌ها، آماره‌های توصیفی داده‌های تحت مشاهده محاسبه می‌گردد. جدول (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد که بیانگر مقدار پارامترهای توصیفی برای هر متغیر به صورت مجزا می‌باشد.

جدول (۱). نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	تعداد مشاهدات	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
مدیریت سود	۷۵۲	-۰/۰۰۰۰۰۶	۰/۱۷۱	-۰/۷۳۸	۱/۲۶۹
وجود کمیته	۷۵۲	۰/۶۵۱	۰/۴۷۶	۰	۱
اندازه کمیته	۷۵۲	۲/۰۱۹	۱/۵۲۷	۰	۵
استقلال کمیته	۷۵۲	۰/۲۲۸	۰/۲۰۴	۰	۱
تخصص مالی	۷۵۲	۰/۶۳۱	۰/۴۸۲	۰	۱
اندازه شرکت	۷۵۲	۱۴/۲۱۴	۱/۵۷۳	۱۰/۴۹۲	۱۹/۱۰۶
اهرم مالی	۷۵۲	۰/۶۰۲	۰/۲۱۹	-۰/۰۹۰	۲/۰۷۷
نرخ بازده دارایی	۷۵۲	۰/۱۱۵	۰/۱۴۳	-۰/۷۸۹	۰/۶۲۶

منبع: یافته‌های پژوهشگر (نرم افزار STATA14)

در جدول (۱) اصلی‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. میانگین بدست آمده برای وجود کمیته حسابرسی ۰/۶۵۱ است. به عبارتی دیگر بیش از نیمی (۶۵ درصد) از شرکت‌های مورد مطالعه از کمیته حسابرسی استفاده می‌کنند. میانگین اندازه کمیته حسابرسی (۲/۰۱۹) است. این مقدار نشان از اندازه مناسب برای کمیته حسابرسی دارد. میانگین استقلال کمیته حسابرسی (۰/۲۲۸) نشان می‌دهد که فقط حدود ۲۳ درصد از شرکت‌های مورد مطالعه دارای کمیته‌های حسابرسی

با اعضای ۱۰۰ درصد مستقل از شرکت را دارا می‌باشند. میانگین تخصص مالی کمیته حسابرسی (۰/۶۳۱) بیان می‌کند که ۶۳ درصد اعضای این کمیته از دانش و تخصص مالی بهره مند می‌باشند. همچنین، اندازه شرکت نیز به طور میانگین ۱۴/۲۱۴ بوده و میانگین به دست آمده برای متغیر اهرم مالی ۰/۶۰۲ است. به عبارت دیگر، ۶۰ درصد از دارایی‌های شرکت‌های نمونه آماری در طول دوره پژوهش، از طریق بدهی تأمین شده است. و میانگین بازده دارایی‌ها (۰/۱۱۵) حکایت از آن دارد که سود خالص قبل از ارقام غیرمترقبه شرکت‌های مورد بررسی به طور متوسط معادل ۱۲ درصد ارزش بازار خالص مجموع دارایی‌ها است.

□ آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

به منظور بررسی مانایی متغیرهای پژوهش از آزمون لوین، لین و چو^{۴۰} استفاده شده است. با توجه به نتایج در جدول (۲)، چون میزان سطح معناداری در تمامی متغیرها کمتر از سطح خطا (۰/۰۵) است، در نتیجه متغیرهای پژوهش در طی دوره مورد رسیدگی مانا بوده‌اند. در نتیجه استفاده از این متغیرها در مدل مورد استفاده باعث بوجود آمدن رگرسیون کاذب نمی‌شود.

جدول (۲). آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

متغیر	DA	AC	SIZEAC	ACIND	ACEXPERT	LN	LEV	ROA
آماره آزمون	۵۸/۳۰۴	۲/۸۵۷	۲/۶۸۵	۱/۹۲۰	۲/۸۵۷	۹/۴۷۱	۶/۵۲۷	۱۲۸/۹۱۸
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۲۷	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر (نرم افزار Eviews۹)

□ نتایج آزمون فرضیه‌ها

نرمال بودن متغیرها (به خصوص متغیر وابسته در مدل‌های رگرسیونی)، شرط اولیه انجام کلیه آزمون‌های پارامتریک می‌باشد. نکته شایان ذکر اینکه بر اساس قضیه حد مرکزی، ضرایب در داده‌های با تعداد مشاهدات بالا نرمال محسوب می‌شوند، هرچند توزیع اجزا نرمال نباشد (گرین^{۴۱}، ۲۰۱۱). در این پژوهش نیز از آنجا که تعداد داده‌ها از ۷۵۲ سال-شرکت تشکیل شده است، مشکلی از این باب وجود نخواهد داشت.

جهت آزمون فرضیه‌ها ابتدا باید مدل‌های رگرسیون مورد برازش قرار گیرند. در اینجا به منظور تعیین مدل مناسب (تلفیقی یا تابلویی یا اثرات ثابت یا تصادفی) از آزمون‌های چاو و هاسمن^{۴۲} استفاده می‌شود.

40- Levin, Lin & Chu

41- Greene

42- Chow & Hausman

جدول (۳). نتایج آزمون چاو و هاسمن

آزمون هاسمن		آزمون چاو			
نتیجه	سطح معناداری	آماره Chi-Sq	نتیجه	سطح معناداری	آماره F
اثرات ثابت	۰/۰۰۰	۴۹/۳۳	داده‌های پانل	۰/۰۰۰	۱/۶۵

منبع: یافته‌های پژوهشگر (نرم افزار STATA۱۴)

با توجه به اینکه سطح معناداری در آزمون چاو و آزمون هاسمن در جدول (۳) برای تمامی مدل‌ها کمتر از سطح خطا (۰/۰۵) می‌باشد، بنابراین از روش پانل-دیتا و همچنین از روش اثرات ثابت جهت برازش مدل رگرسیونی آزمون تمامی فرضیه‌ها استفاده می‌شود.

□ آزمون ناهمسانی واریانس مدل پژوهش

مشکلات ناهمسانی واریانس منجر به افزایش واریانس ضرایب برآوردی عرض از مبدأ می‌شود و از طرفی واریانس سایر متغیرهای مستقل برآوردی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و منجر به این می‌شود که تخمین برآوردی، از کارایی لازم برخوردار نباشد. جهت بررسی ناهمسانی واریانس پسماندها، از آزمون والد تعدیل شده استفاده شده است.

جدول (۴). نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

سطح معناداری	آماره آزمون	مدل پژوهش
۰/۰۰۰	۵	مدل ۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر (نرم افزار STATA۱۴)

نتایج حاصل در جدول (۴) نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری آزمون والد تعدیل شده در مدل کمتر از ۵ درصد می‌باشد و بیانگر وجود ناهمسانی واریانس در جملات اخلال می‌باشد. لازم به توضیح است که این مشکل در تخمین نهایی مدل رفع گردیده است. چراکه برای رفع ناهمسانی واریانس در برازش نهایی مدل، از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) استفاده شده است.

آزمون خود همبستگی سریالی

در رویکرد پنل دیتا به منظور بررسی استقلال خطاها از یکدیگر از آزمون والد ریج استفاده می‌شود. با توجه به نتیجه این آزمون، اگر سطح معنی‌داری بیشتر از ۵٪ باشد، بیانگر وجود خود همبستگی سریالی در بین جملات اخلال می‌باشد (دروکر^{۴۳}، ۲۰۰۳).

جدول (۵). نتایج آزمون خود همبستگی سریالی

سطح معناداری	آماره آزمون	مدل پژوهش
۰/۰۲۵	۵/۰۹۰	مدل ۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر (نرم افزار STATA۱۴)

با توجه به نتایج جدول (۵) مشاهده می‌شود که سطح معناداری آزمون والد ریچ برای مدل دارای سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است که بیانگر وجود مشکل خود همبستگی سریالی در تخمین اولیه مدل است که این مشکل در تخمین نهایی مدل رفع شده است. چراکه برای رفع ناهمسانی واریانس در برازش نهایی مدل، از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) استفاده شده است.

□ آزمون هم خطی

با توجه به جدول (۶) عامل تورم واریانس کمتر از ۵ و میزان تولرانس بیشتر از ۰/۲ است. در نتیجه فرضیه عدم وجود هم خطی بین متغیرهای مستقل تأیید می‌شود.

جدول (۶). آزمون هم خطی بین متغیرهای مستقل

تولرانس	عامل تورم واریانس	نام متغیر
۰/۹۹۳	۱/۰۱	وجود کمیته حسابرسی
۰/۲۴۴	۴/۱۰	اندازه کمیته حسابرسی
۰/۳۸۱	۲/۶۲	استقلال کمیته حسابرسی
۰/۲۴۵	۴/۰۷	تخصص مالی کمیته
۰/۳۱۳	۳/۱۹	اندازه شرکت
۰/۲۹۵	۳/۳۸	اهرم مالی
۰/۵۵۸	۱/۷۹	نرخ بازده دارایی‌ها

منبع: یافته‌های پژوهشگر (نرم افزار STATA۱۴)

همچنین، با توجه به سطح معناداری جدول (۷) ملاحظه می‌شود اندازه کمیته حسابرسی دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵٪ است و رابطه مستقیم و معناداری با مدیریت سود تعهدی وجود دارد، در نتیجه فرضیه دوم پذیرفته می‌شود. متغیر تخصص مالی کمیته نیز دارای رابطه منفی و سطح معناداری کمتر از ۵٪ است، بنابراین با مدیریت سود تعهدی رابطه معکوس و معناداری دارد، از این رو فرضیه چهارم نیز پذیرفته می‌شود. ولی بین وجود کمیته و استقلال کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی با توجه به سطح معناداری بیشتر از ۵٪ هیچگونه رابطه معناداری یافت نشد،

در نتیجه فرضیه‌های اول و سوم پذیرفته نمی‌شوند. همچنین، متغیر کنترلی اندازه شرکت و بازده دارایی‌ها دارای رابطه مستقیم و معناداری با مدیریت سود هستند. یعنی با افزایش اندازه شرکت و نرخ بازده دارایی‌ها مدیریت سود افزایش می‌یابد. اهرم مالی هم رابطه معکوس و معناداری با مدیریت سود دارد. به عبارتی، با افزایش اهرم مالی مدیریت سود کاهش می‌یابد. سطح معناداری والد نیز کمتر از ۰.۵٪ است که نشان می‌دهد مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است.

جدول (۷). نتایج تخمین نهایی مدل

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
عرض از مبدأ	۰/۰۲۱	۰/۲۴۲	۰/۰۹	۰/۹۲۸
وجود کمیته حسابرسی	۰/۰۰۰۰۰۷	۰/۰۰۰۰۰۰۶	۱/۲۹	۰/۱۹۸
اندازه کمیته حسابرسی	۱/۷۸۳	۰/۲۹۷	۶	۰/۰۰۰
استقلال کمیته حسابرسی	-۰/۲۶۲	۰/۲۳۶	-۱/۱۱	۰/۲۶۸
تخصص مالی کمیته	-۰/۱۶۵	۰/۰۳۱	-۵/۲۷	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	۰/۰۰۷	۰/۰۰۲	۳/۴۸	۰/۰۰۱
اهرم مالی	-۰/۸۸۴	۰/۲۵۹	-۳/۴۱	۰/۰۰۱
نرخ بازده دارایی‌ها	۲/۵۲۱	۰/۲۷۴	۹/۲۰	۰/۰۰۰
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۲۹۲		
آماره والد		۵۰۲/۲۸		
سطح معناداری		۰/۰۰۰		

منبع: یافته‌های پژوهشگر (نرم افزار STATA14)

□ بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش رابطه بین کمیته حسابرسی به عنوان بخش مهمی از اصول راهبری شرکتی با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۱-۱۳۹۴ مورد بررسی و مشاهده قرار گرفت. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه اول نشان می‌دهد که بین وجود کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود ندارد. که این نتیجه با مبانی نظری همخوانی ندارد. از آنجا که ایجاد و بکارگیری کمیته حسابرسی در کشورهای توسعه یافته در پیشگیری از وقوع اعمال خلاف قانون و اخلاق، بهبود کیفیت گزارشگری و ارائه اطلاعات و گزارش‌های مالی شفاف و قابل اتکا مؤثر بوده است، انتظار می‌رود وجود کمیته حسابرسی در واحدهای اقتصادی در ایران نیز تأثیر مهمی بر حاکمیت شرکتی و بهبود وظایف مدیران و کیفیت گزارشگری مالی داشته باشد. ولی به دلیل نوظهور بودن الزام وجود کمیته حسابرسی در ایران (۱۳۹۱) و با توجه به دوره مورد رسیدگی (۱۳۹۱-۱۳۹۴) این استنباط می‌شود که هنوز بیشتر

واحدهای اقتصادی اهمیت و فلسفه وجود کمیته حسابرسی را درک نکرده‌اند، و انتظار می‌رود که با گذشت زمان و افزایش سابقه شکل‌گیری کمیته حسابرسی در شرکت‌ها، بیش از پیش جایگاه این کمیته راهبری برجسته‌تر شود.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم نشان داد بین اندازه کمیته حسابرسی و مدیریت سود تعهدی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. یعنی، با افزایش اندازه کمیته حسابرسی مدیریت سود نیز افزایش می‌یابد. این نتیجه، استدلال‌های سولتانا، هارجیندر و واندر (۲۰۱۴) و لین، شیائو و تانگ (۲۰۰۸) مبنی بر اینکه افزایش اندازه کمیته حسابرسی باعث از بین رفتن توابع کنترل و نظارت می‌شود و همچنین، کمیته حسابرسی با تعداد اعضای بیشتر منجر به ایجاد بحث‌های غیر ضروری و تأخیر در تصمیم‌گیری و شکل‌گیری ارتباطات ضعیف‌تر می‌گردد را تأیید می‌کند. در نتیجه، مدیران فرصت بیشتری برای دستکاری سود دارند. در حالی که نتایج این فرضیه، متناقض با یافته باکستر و کوتر (۲۰۰۹) می‌باشد.

در فرضیه سوم رابطه‌ای بین استقلال کمیته حسابرسی (تمام اعضای کمیته غیرموظف باشند) و مدیریت سود تعهدی یافت نشد. این یافته نشان می‌دهد که در واحدهای اقتصادی و دوره مورد رسیدگی پژوهش، به منشور کمیته حسابرسی سازمان بورس اوراق بهادار، مبنی بر اینکه کمیته حسابرسی از ۳ تا ۵ نفر عضو که اکثریت آنان مستقل باشند، کمتر توجه شده است، و تمامی اعضای کمیته در شرکت‌هایی که دارای کمیته حسابرسی هستند مستقل نبوده‌اند. بنابراین انتظار می‌رود سازمان بورس اوراق بهادار به این نکته دقت کند و شرکت‌ها را ملزم کند که اعضای مستقل بیشتری در کمیته حسابرسی خود داشته باشند. این نتیجه پژوهش، هم راستا با یافته‌های گوش، مارا و موون (۲۰۱۰)، چن و ژانگ (۲۰۱۲) و باکستر و کوتر (۲۰۰۹) و متناقض با پژوهش ابوت، پارکر و پترز (۲۰۰۲) و نورمن، موحد و تاکیا (۲۰۰۶) می‌باشد.

همچنین، مشاهده شد که در فرضیه چهارم بین تخصص کمیته حسابرسی با مدیریت سود تعهدی رابطه معناداری وجود دارد. که این نتیجه می‌تواند حاکی از آن باشد که وجود اعضای متخصص در حوزه‌های مالی و حسابداری و حسابرسی در اعضای کمیته حسابرسی، احتمال کشف موارد ارائه نادرست در صورت‌های مالی و تلاش مدیران مبنی بر مدیریت سود را کاهش می‌دهند. زیرا افراد متخصص جهت حفظ اعتبار حرفه‌ای خود به منشور اخلاقی حرفه خود عمل می‌کنند. که این مشاهده، یافته‌های دالیوال، نایکر و نوویس (۲۰۱۰) را تأیید و نتایج باکستر و کوتر (۲۰۰۹) را رد می‌کند.

نتایج پژوهش حاضر می‌تواند فعالان بازار سرمایه و اعضای هیئت مدیره شرکت‌ها را به تقویت و استقرار کمیته حسابرسی و توجه به ویژگی‌های آن از جمله، افراد با سابقه و دارای دانش و تجربه در زمینه حسابداری و حسابرسی و مستقل در این کمیته ترغیب کند، زیرا گزارشگری مالی با کیفیت می‌تواند باعث افزایش رضایت ذینفعان واحدهای اقتصادی شود. به دلیل نوظهور بودن کمیته حسابرسی در ایران، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی با توجه به افشای بیشتر اطلاعات از سوی شرکت‌ها در این زمینه، تأثیر سایر ویژگی‌های کمیته حسابرسی (جنسیت اعضا، تعداد جلسات

کمیته و ... بر مدیریت سود مورد بررسی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر سایر موضوعات مالی و اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد. از طرفی، با توجه به حذف شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک‌ها و بیمه‌ها، به علت ساختار متفاوت آن‌ها، پیشنهاد می‌شود که موضوع مورد مطالعه، در این گروه از شرکت‌ها به صورت ویژه مورد بررسی قرار گیرد. و در انتها، با توجه به معنادار بودن نقش تخصص مالی اعضای کمیته بر کاهش مدیریت سود، به سازمان بورس و اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود که به این ویژگی بیشتر بهاء دهد و حتی الامکان عضویت بیشتر اعضاء با مدرک حسابدار رسمی را در اولویت خود قرار دهد.

□ فهرست منابع

۱. باغومیان، رافیک، محمدی، حجت و طاهری، منصور (۱۳۹۶). «رکود اقتصادی و مدیریت سود». مجله حسابداری مدیریت، سال دهم، شماره ۳۲، صص ۲۹-۴۲.
۲. بذرافشان، آمنه، حجازی، رضوان، رحمانی، علی و باستانی، سوسن (۱۳۹۴). «فرا تحلیل (متاآنالیز) استقلال کمیته حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی». مجله حسابداری مدیریت، سال هشتم، شماره ۲۵، صص ۱۰۱-۱۱۷.
۳. تختائی، نصراله و تمیمی، محمد (۱۳۹۰). «نقش کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی». حسابدار رسمی، شماره ۱۵، صص ۴۵-۵۶.
۴. ثقفی، علی، بیارزیده، فرخ و طالبی نجف آبادی، عبدالحسین (۱۳۹۵). «بررسی رابطه بین تشکیل کمیته حسابرسی با از موسسان بودن مدیرعامل، اندازه و استقلال هیئت مدیره در شرکت‌های عرضه اولیه شده در بورس اوراق بهادار تهران». تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۱، صص ۴-۲۱.
۵. جامعی، رضا و رستمیان، آزاده (۱۳۹۵). «تأثیر تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر ویژگی‌های سود پیش بینی شده». مجله پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۸، شماره ۲۹، صص ۱-۱۷.
۶. سازمان بورس و اوراق بهادار (۱۳۹۱). «دستور العمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران». تهران.
۷. سپاسی، سحر و اسدی وصفی، مهدی (۱۳۹۵). «بیش اعتمادی مدیران و حق الزحمه حسابرسی با تأکید بر نقش کمیته حسابرسی». دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، سال پنجم، شماره ۱۹، صص ۱۲۹-۱۳۸.
۸. سلیمانی، غلامرضا و مقدسی، مینا (۱۳۹۳). «نقش کنترل‌های داخلی، حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی در بهبود نظام راهبری (حاکمیت شرکتی)». مجله پژوهش حسابداری، شماره ۳ (۴)، صص ۶۳-۷۷.
۹. صالحی، مهدی، اورادی، جواد و سالاری فورگ، زینب (۱۳۹۵). «تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر تأخیر گزارش حسابرسی». مجله دانش حسابداری، سال هفتم، شماره ۲۶، صص

۸۳-۵۹

۱۰. لاری دشت بیاض، محمود و اورادی، جواد (۱۳۹۵). «ویژگی‌های کمیته حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی: شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران». مجله پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۶۹-۹۴.
۱۱. موسوی شیری، سید محمود، پیشوایی، فاطمه و خلعت بری، حسن (۱۳۹۵). «ارزیابی مدیریت سود در سطوح مختلف محافظه کاری و سرمایه‌گذاران نهادی با استفاده از قانون بنفورد». مجله بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۳، شماره ۲، صص ۲۱۳-۲۳۴.
۱۲. مهدوی، غلامحسین، حسینی، مجتبی و رئیسی، زهره (۱۳۹۲). «تأثیر ویژگی‌های حاکمیت شرکتی بر کیفیت سود پیش بینی شده به وسیله مدیریت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران». مجله حسابداری مدیریت، سال ششم، شماره ۱۶، صص ۴۳-۶۰.
13. Abbott, L. J., Parker, S. & Peters, G. (2002). Audit committee characteristics and financial misstatement: A study of the efficacy of certain blue ribbon committee recommendations. Working Paper, University of Memphis, Santa Clara University and University of Georgia.
14. Abbott, L. J., Parker, S. & Peters, G. (2004). Audit committee characteristics and restatements., 23(1), 6988-.
15. Alzeban, A., & Sawan, N. (2015). The impact of audit committee Characteristics on the implementation of internal audit recommendations. 24, 6171-.
16. Ameer, R, Ramli, F, & Zakaria. (2010). A new perspective on board composition and firm performance in an emerging market. Corporate Governance: The international journal of business in society, 10(5), 647661-.
17. Amer, M, Aiman A. R., & Shehata E, SH. (2014). Audit Committee Characteristics and Firm Performance: Evidence from Egyptian Listed Companies. Proceedings of 6th Annual American Business Research Conference, ISBN: 9788-52-922069-1-.
18. Bansal. N, A, K.Sharma. (2016). Audit committee, corporate governance and firm performance. International Journal of Economics and Finance, 8(3), 103116-.
19. Baxter, P. & Cotter, J. (2009). Audit Committee and Earnings Quality. Accounting and Finance, 49(2), 267290-.
20. Bronson, S. N., Carcello, J. V., Hollingsworth, C. W., & Neal, T. L. (2009). Are Fully Independent Audit Committees Really Necessary Account. Public Policy, 28, 265-280.
21. Chen, J. J., & Zhang, H. (2012). The Impact of the Corporate Governance Code on Earnings Management – Evidence from Chinese Listed Companies, European Financial Management, 20(3), 596632-.
22. Choi, J., Jeon, K. and Park, J. (2004), The role of audit committees in decreasing earnings management: Korean evidence', International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation, 1(1), 3760-.

23. Dechow, P., Ge, W. & Schrand, C. (2010). Understanding earnings quality: a review of the proxies, their determinants and their consequences. *Journal of Accounting and Economics*, 50, 344401-.
24. Dechow, P. and R. G. Sloan and A. Sweeney, (1995). Detecting Earnings Management. *the Accounting Review*, 70, 193225-.
25. Dhaliwal, D., Naiker, V. & Navissi, F. (2010). The association between accruals quality and the characteristics of accounting experts and mix of expertise on audit committees. *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 787827-.
26. Drukker, D. M. (2003). Testing for Serial Correlation in Linear Panel-Data Models. *Stata journal*, Volume 3, Number 2: 168–177.
27. Garcia Lara, J., Garcia Osmá, B. & Neophytou, E. (2009). Earning quality in ex-post failed firm. *Accounting and Business Research*, 39 (2), 119138-.
28. Ghosh, A., Marra, A., & Moon, D. (2010). Corporate boards, audit committees, and earnings management: preand post-SOX evidence. *Journal of Business Finance & Accounting*, 37, 1145–1176.
29. Green, S. (2013). *Sarbanes Oxley and the Board of Directors*, John Wiley & Edition, John Wiley & Sons, Ltd, England, ISBN: 9780-73608-471-0-.
30. Greene, W. (2011). *Econometric Analysis*. Seventh ED. United states of America: Prentice-hall publication.
31. Habib, A., & Bhuiyan, M. B. U. (2016). Problem directors on the audit committee and financial reporting quality. *Accounting and Business Research*, 46(2), 121144-.
32. Iatridis, G., & A.I. Dimitras. (2013). Financial Crisis and Accounting Quality: Evidence from Five European Countries, *Advances in Accounting Incorporating Advances in International Accounting*, 29, 154160-.
33. Klein, A. (2002). Audit Committee, Board of Director Characteristics, and Earnings Management. *Journal of Accounting and Economics*, 33 (3), 375400-.
34. Lin, Z. J., Xiao, J. Z. & Tang, Q. (2008). The roles, responsibilities and characteristics on intellectual capital disclosure., 44, 98110-.
35. Norman, M. S., Mohid, M. R., & Takiah, M. I. (2006). Audit Committee Characteristics and Earnings Management Evidence from Malaysia, *Asian Review of Accounting*, 15(2), 147163-.
36. Othman, R., Ishak, I. F., Arif, S. M. M. and Abdol, N. (2014). Influence of audit committee Characteristics on voluntary ethics disclosure, 145, 330342-.
37. Prawitt, D., Smith, J., & Wood, D. (2009). Internal audit quality and earnings management. *The Accounting Review*, 84 (4), 12551280-.
38. Samaha, K., Khlif, H., & Hussainy, K. (2015). The impact of board and audit committee Characteristics on voluntary disclosure: Ameta-analysis. *Journal of*

international Accounting, Auditing and Taxation, 24, 1328-.

39. Sanchez, I. M. Meca, E. (2017). Do financial experts on audit committees matter for bank insolvency risk-taking? The monitoring role of bank regulation and ethical policy. *Journal of Business Research*, 76, 5266-.

40. Soltana, N. (2015). Audit committee characteristics and accounting conservatism. *International Journal of Auditing*, 19, 57130-.

41. Soltana, N., Harjinder, S., Vander, Z. (2014). Audit committee characteristics and audit report lag. *International Journal of Auditing*, 19, 57- 130.

42. Strobl, G. (2009), Earnings manipulation and the cost of capital, University of North Carolina at Chapel Hill.

43. Sun, J., Lan, J. and Liu, G. (2014). Independent Audit Committee Characteristics and Real Earnings Management. *Managerial Auditing Journal*, 29 (2), 153172-.

44. Vafeas, N. (2005). Audit committees, boards, and the quality of reported earnings., *Contemporary Accounting Research*, 22(4), 10931122-.

45. Visvanathan, G. (2008). Corporate governance and real earnings management, *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 12(1).

46. Yang, J. S., & Krishnan, J. (2005). Audit committees and quarterly earnings management. *International Journal of Auditing*, 9, 201-219.

47. Zahra, S.A., & Pearce, J.A. (1989). Boards of directors and corporate Financial Performance: A Review and Interactive Model, *Journal of Management*, 15 (2), 291334-.

48. Zaman, M, Mohammed, H, Roszaini, H. (2011). Corporate Governance Quality, Audit Fees and Non-Audit Services Fees. 38(1)&(2), 165197-.